

ПРОФЕСОРСКИ ИСПИТ МИЛОША ИВКОВИЋА

Милош Ивковић је пао у заборав, јер још није написана његова биографија, нити је дата оцена о његовим радовима. Још као ћак Велике школе почeo се бавити лингвистичком скупљањем језичке грађе из ресавских говора за потребе Етнографског одбора Српске краљевске академије наука. У младости је научио више страних језика (француски, немачки, италијански, руски и бугарски), и почeo се бавити превођењем на српски језик. Једном речју, био је предодређен да постане научник. Међутим, Универзитетска управа 1910. године није потврдила одлуку Савета Филозофског факултета у Београду о његовом избору за асистента српског језика, те је већи део времена провео као наставник средњих школа и тек 1920. године постао професор Филозофског факултета у Скопљу. Али, на жалост, на том положају није се дugo за-држao, јер је после три године напустио просветну струку и одао се дипломатској.

Да би се Ивковићев рад колико-толико осветлио, дајемо грађу о његовом професорском испиту, из које ће се видети шта се све онда тражило од будућих професора средњих школа.

Ево првог Ивковићевог писма, у вези с полагањем професорског испита:

М. М. 50 пара

— Господину

Председнику сталне испитне Комисије за полагање професорских испита

Као домаћи састав за професорски испит рад сам да обрадим тему „Гласовне особине горњоресавских говора са облицима и акцентом номинā“.

Молим Господина Председника да ми изволи одобрити израду ове теме.

16. децембра 1910. год.
Београд

Милош Ивковић
Суплент Друге Гимназије

[На полеђини:]

16 — XII — 1910

Домаћи састав Милоша Ивковића, суплента
II беогр. гимн.
ИКБР. 30.

На основи члана 119. Закона о средњим школама одобравам: да г. Милош Ивковић, суплент Друге Београдске Гимназије, као домаћи састав за професорски испит може обрадити изабрану тему: „Гласовне особине горњоресавског говора са облицима и акцентом номинā“.

Ову одлуку саопштити г. Ивковићу ради знања и даљега његовога управљања према чл. 119. Закона о средњим школама.

16. децембра 1910.
Београд

Председник
Сталне Испит. Комисије,
Ђ. М. Станојевић

После овога следује Ивковићева пријава за полагање професорског испита која гласи:

М. М. 50 пара

— Господину

Председнику Сталне Комисије за полагање професорских испита

Рад сам да полажем професорски испит из ове групе предмета: српски језик (са старим словенским језиком и српском књижевношћу, уз кратак преглед српске историје) као главни, и немачки језик као споредни предмет (чл. 116. тачка 1. Закона о средњим школама).

Према чл. 8. Закона о средњим школама уз ову пријаву подносим:

1. сведочанство о положеном испиту зрелости;

2. диплому о свршеном Филозофском факултету;

3. уверење од директора Друге Београдске Гимназије;

4. кратак свој животопис;

5. уверење о поданству;

6. домаћи састав „Гласовне особине горњоресавског говора, и акценат са облицима номинâ“;

7. према чл. 104. Закона о средњим школама на име награде члановима испитног одбора 150 динара.

Молим Господина Председника да изволни одредити одбор пред којим бих полагао испит.

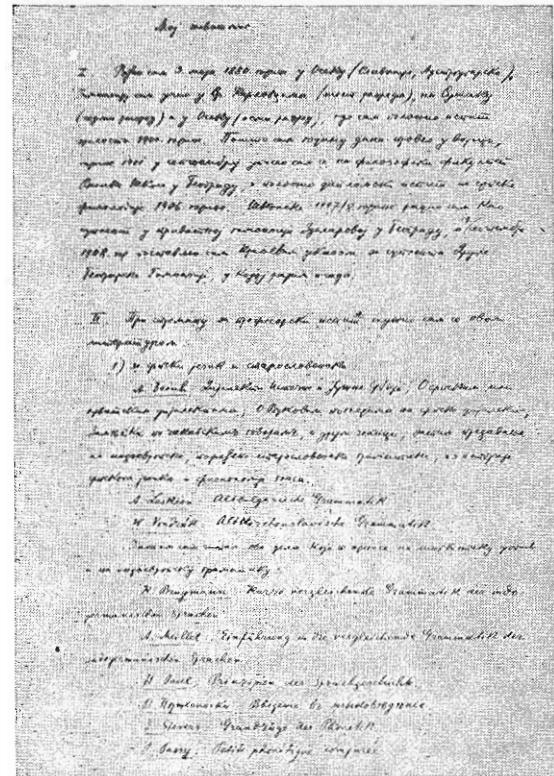
4. јануара 1911. год.
Београд

Милош Ивковић
суплент Друге Гимназије
Македонска ул. 24.

[На пољећини]

4 — I — 1911.
Милош Ивковић
суплент II беогр. гимн.
ИКБр. 1.

Група предмета: Српски језик (са старим словенским језиком и српском књижевношћу, уз кратак преглед српске историје) као главни, и Немачки језик као споредни предмет (чл. 116. тач. 1. Зак. о сред. школама).

Кратка биографија Милоша Ивковића.

На основи члана 103. Закона о средњим школама у одбор за испитивање професорског кандидата г. Милоша Ивковића, поред потписатога председника, за чланове испитиваче одређујем господу:

1. Д-ра Александра Белића, ванр. професора Универзитета, за Српски језик;

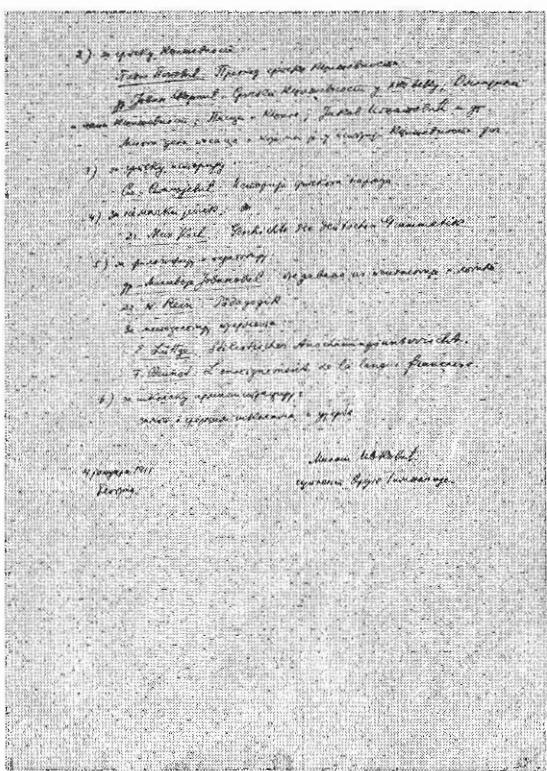
2. Д-ра Јована Скерлића, ванр. професора Универзитета, за Историју Српске Књижевности;

3. Д-ра Станоја Станојевића, ванр. професора Универзитета, за Историју Српскога Народа;

4. Д-ра Милоша Тривунца, стал. доцента Универзитета, за Немачки језик с литературом;

5. Петра А. Типу, директора реалке, за Школски Закон и Администрацију; и

6. Д-ра Миливоја Н. Јовановића, надзорника народних школа за град Београд, за Психологију, Логику, Педагогику и Методику.

Short biography of Miloš Ivković.

Домаћи састав Кандидатов: „Гласовне особине горњоресавског говора и акценат са облицима номинâ“ прегледаће г. д-р Александар Белић и о њему написати реферат, па ће га по том заједно с рефератом предати на преглед г. д-ру Јов. Скерлићу, као кореференту, који ће ме извести о прегледу до 8. ов. месеца у 4 часа по подне, када ће Кандидат отпочети полагати испит.

150 динара предао секретару за чланове испитног одбора.

4. јануара 1911.
Београд

Председник
Сталне Испит. Комисије
Ђ. М. Станојевић

Ево Белићевог и Скерлићевог мишљења о Ивковићевом раду:

— Сталној испитној комисији за полагање професорског испита

Милош Ивковић, суплент II београдске гимн., поднео је као писмен рад за полагање проф. испита из српског јез. са српском књижевношћу: „Гласовне особине горњоресавског говора, и акценат са облицима номинâ.“

Тај рад представља један део описа језичких црта једног од дијалеката косовско-ресавског типа. Горњоресавски дијалекат није типично говор поменутог дијалекатског појаса, али се ипак у њему сачувала већина његових карактеристичних особина. Како данас немамо потпунијих описа говора овога типа, и опис горњоресавског говора, докле се не испитају други, можда, карактеристичнији говори ове врсте, ако је добро извршен, може попунити, ма и само привремено, знатну празнину у нашем данашњем познавању српскога језика. Али стварно услуга нашој науци, не привремена, и не релативна, биће учињена сваким описом, ако је добро урађен, као прилогом за познавање једнога дела дијалекатске области нашег језика, до сада потпуно неиспитане.

Г. Ивковић је схватио свој задатак у другом смислу. Он се није упуштао у оцену, апсолутну оцену, свога материјала за проучавање великих питања нашег језика, и свестрано објашњавање појава у њему. Он је изнео црте поменутог говора како их је чуо, и записао, трудећи се да изнесе свој материјал у прегледним, добро окарактерисаним групама.

Наравно, Ивковић је био врло много у зависности од дијалектолошке литературе, која је данас позната. Зато и његов опис чини утисак, каткада, паралела из горњоресавског говора према материјалу, познатом из других говора. Карактеристичне црте овога говора нису увек доволно истичане, нису доволно рељефне, за њима није у доволној мери трагано, али то ипак не смањује вредност оних описа, које он даје; и то још не значи да он није могао да запази и забележи и неке ствари потпуно самостално. Отуда долази да у Ивковићеву раду има, и поред велике количине материјала, релативно мало нових факата. Али ће баш због тога што у његовом раду има много материјала, којим се утврђују позна-

те особине косовско-ресавских говора, он бити врло згодан за поређење са материјалом других сродних говора ради утврђивања једног, општег типа косовско-ресавских дијалеката.

Питање је, најглавније и за нас овде и за овај рад уопште, како Ивковић бележи језичке црте, колико је поуздан. На својим многобројним дијалектолошким екскурзијама, на које сам водио и Ивковића, имао сам прилике да се уверим да он може да бележи језички материјал и да разуме тај посао. То је он показао и у овом раду. Друго је питање, да ли је он умео да нађе или, боље, да осети ону средњу, психолошку форму у сваком случају, коју осећају представници његова говора као носиоца значења, коју они тако аптерцепирају. То је посао врло тежак, и ја немам могућности то да у његову раду верификујем. Али има једно што могу да приметим. Иако у Ивковића ја нисам могао да приметим недостатак општих научних знања о питањима, којих се тиче његов материјал, ја сам уверен да ће још дубље улажење у научну литературу, још опширије познавање предмета, којему је његов рад посвећен, учинити да се он при испитивању дијалеката ослободи веза познате му данас научне литературе које се осећају у овом његовом раду.

Према свему овоме јасно је да ја топло препоручујем члановима испитне комисије да овај Ивковићев рад једногласно приме као писмени састав који је потпуно задовољио законске прописе о пуштању кандидата на даље полагање професорског испита.

Београд, 8. јануара 1911.

Александар Белић
в. проф. Унив.

Јован Скерлић
в. професор Универзитета

[Ова оцена писана је Белићевом руком, а Скерлић је на исту само ставио свој потпис, без икакве напомене].

Рад о којем је реч у овом реферату, Ивковић је изузeo 18. јануара 1911. године,¹ заједно са сведочанством о положеном испиту зрелости, дипломом Велике школе и уверењем о поданству. Тиме је онемогу-

ћено да се види његов успех у Великој школи² и време добијања српског поданства.³

Ивковић је добио одсуство само за дане полагања професорског испита, о чему сведочи следеће писмо директора његове школе:

— Друга београдска гимназија

Бр. 56
9. јануара 1911. год.
у Београду

Министарству Просвете и Црквених
Послова⁴

Г. Милошу Ивковићу, супленту ове гимназије, одобрио сам, по његовој молби, да од дужности може одсуствовати 10, 11. и 12. јануара ове године, ради полагања професорског испита.

Директор гимназије
Миливоје Симић

Следећи докуменат говори о дотадашњем Ивковићевом службовању:

Гроб . . . . . М. М. 2 динара
Друга Београдска Гимназија
Бр. 12
4. јануара 1911. год.
у Београду

Уверење⁵

Господин Милош Ивковић, суплент II београдске гимназије, постављен је за суплента 19 септембра 1908 године (ПБр. 14797). Према томе у овоме звању провео је више од две године.

Г. Ивковић је све време био вредан, тачан и савестан наставник, који је с успехом радио. Он има све особине, које су за наставнички позив неопходне и све погодбе које се за државног чиновника траже.

Такса за ово уверење од (2) два динара у таксеним маркама наплаћена је. Марке су на уверење прилепљене и прописно пошитене.

(М. П.)

Директор гимназије
Миливоје Симић

Из Ивковићеве аутобиографије виде се само уопштењи подаци:

— Мој животопис⁶

I. Рођен сам 3. маја 1880. године у Осеку* (Славонија, Аустроугарска). Гимназију сам учио у Срп. Карловцима (шест разреда), на Сушаку (седми разред) и у Осеку (осми разред), где сам положио испит зрелости 1900. године. Пошто сам годину дана провео у војсци, године 1901. у септембру уписао сам се на Филозофски факултет Велике Школе у Београду, и положио дипломски испит из српске филозофије 1906. године. Школске 1907/8. године радио сам као суплент у приватној гимназији Зделаровој у Београду, а 19. септембра 1908. год. постављен сам краљевим указом за суплента Друге Београдске Гимназије, у којој радијм и сада.

II. При спремању за професорски испит служио сам се овом литературом:

1. за српски језик и старословенски:

A. Белић: Дијалекти Источне и Јужне Србије; О српским или хрватским дијалектима; О Вуковим погледима на српске дијалекте; Заметки по чакавскимъ говорамъ, и други чланци; затим предавања из индоевропске, поређене старословенске граматике, из историје српскога језика и филологије гласа.

A. Leskien: Altbulgarische Grammatik.

W. Vondrák: Altkirchenslavische Grammatik.

Затим сам читao ова дела која се односе на лингвистику уопште и на индоевропску граматику:

K. Brugmann: Kurze vergleichende Grammatik der indogermanischen Sprachen.

A. Meillet: Einführung in die vergleichende Grammatik der indogermanischen Sprachen.

H. Paul: Prinzipien der Sprachgeschichte.

* Данашњи Осијек.

B. Поржезински: Введение въ языко-вюдюне.

E. Sievers: Grundzüge der Phonetik.

P. Passy: Petite phonétique comparée.

2. За српску књижевност:

Павле Поповић: Преглед српске књижевности.

Др Јован Скерлић: Српска књижевност у XVIII веку; Омладина и њена књижевност; Писци и Књиге; Јаков Игњатовић и др.

Многа дела писаца о којима је у историји Књижевности реч.

3. За српску историју:

Ст. Станојевић: Историја Српскога Народа.

4. За немачки језик:

Dr Max. Koch: Geschichte der Deutschen Grammatik.

5. За филозофију и педагогију:

Др Миливоје Јовановић: предавања из психологије и логике.

Dr W. Rein: Pädagogik.

6. За методологију предмета:

E. Lütge: Stilistischer Anschauungsunterricht.

F. Brunot: L'enseignement de la langue française.

7. За школску администрацију:

Закон о средњим школама и уредбе.

4. јануара 1911

Београд

Милош Ивковић
суплент Друге Гимназије

По завршетку испита, чланови Испитне комисије примили су награду која им је припадала, и то: Ђ. М. Станојевић 30 дин.; Петар Типа 20, Александар Белић 20, Станоје Станојевић 20, др М. Н. Јовановић 20, Јован Скерлић 20 и Милош Тривунац 20 динара. На крају, поднет је Министарству просвете и извештај о току овог испита:

МИЛОЈЕ Р. НИКОЛЈИЋ

— Стална испитна комисија
за полагање професорских испита
при
Српском Краљевском Министарству
Просвете и Црквених послова
Грб
ИКБр. 1
17. јануара 1911. год.
Београд

Господине Министре,⁷

Према члану 134. Закона о средњим школама, част ми је поднети Вам извештај о професорском испиту г. Милоша Ивковића, суплента Друге Београдске Гимназије.

Г. Ивковић је полагао професорски испит из групе предмета: *Српски језик* (са старим словенским језиком и српском Књижевношћу, уз кратак преглед српске историје) као главни, и *Немачки језик* као споредан предмет (чл. 116. тач. 1. Закона о средњим школама).

У испитном одбору, сем потписатога председника, били су чланови господа: Петар А. Типа, Dr Александар Белић, Dr Станоје Станојевић, Dr Миливоје Н. Јовановић, Dr Јован Скерлић и Dr Милош Тријуновић.

Испити су били: општи 8.; писмени 10.; усмени 15. а практични 17. овога месеца.

По свршетку свих испита испитни одбор је оценио целокупни успех, који је кандидат показао у свима деловима стручнога испита, и једногласно одлучио: да је кандидат положио професорски испит.

Ова је одлука саопштена кандидату г. Ивковићу.

Записници о испитима овога кандидата налазе се у VIII Књизи Записника професорских испита.

Част ми је, Господине Министре, доставити Вам све акте о испиту овога кандидата и овом приликом уверити о нашем одличном поштовању.

Председник
Сталне Испитне Комисије
Б. М. Станојевић

Секретар
Миладин И. Шеварлић

Краљ. Срп.
Министарство Просвете
и Цркв. Послова
17. јан. 11.

Извештај о професор. испиту
Милоша Ивковића, суплента
II београд. гимназије
ПБр. 872

Као што се види, усмена питања на која је кандидат одговарао, налазе се у поменутој Књизи записника, која је, свакако, пропала за време ратова, те се не може видети која су му питања стављана. У накнаду за то, остали су радови кандидатови са писменог и практичног дела овога испита, које ћемо дати у прилогу.

Ивковић је о свом успеху добио и диплому,⁸ чији текст гласи:

Грб
ЗА ВЛАДЕ ЊЕГОВОГА ВЕЛИЧАНСТВА
ПЕТРА I.
КРАЉА СРЕБИЈЕ

Г. МИЛОШ ИВКОВИЋ, рођен 3. маја 1880. године у граду Осеку, у Славонији у Аустро-Угарској, положио је у времену од 8. до 17. јануара 1911. године професорски испит из Српског Језика као главног и Немачког Језика као споредног предмета, о чему тврде записници испитног одбора који се чувају у Министарству Просвете и Црквених послова под ПБр. 869.

На основу члана 134. Закона о средњим школама у Краљевини Србији од 14. јула 1898. године, министар просвете и црквених послова издаје Г. ИВКОВИЋУ ову диплому и признаје му сва права која су истим законом за професорски испит везана.

у Београду, 17. јануара 1911. год.

Председник
Испитног одбора
Б. М. Станојевић

Заступник Министра Просвете и
Црквених послова
Министар Народне Привреде,
J. M. Продановић

Потпис кандидатов
Милош Ивковић

(М. П.)

Ивковић је ускоро, указом од 7. фебруара исте године, добио и звање професора у истој школи. Ради даљег усавршавања у струци, провео је целу 1911/1912. школску годину у Француској, и то: шест месеци у Греноблу — у Лабораторији за фонетику на универзитету, а другу половину године у Паризу — у лабораторији Руслоа. По повратку у земљу, наставио је рад у истој школи све до 12. новембра 1913, када је премештен за професора Скопске гимназије и у њој остао све до 25. септембра 1919. године.

— Писмени рад на професорском испиту 10. јануара 1911. године.⁹

Прелазни дијалекти. Њихова природа и значај за груписање словенских језика. Питање о заједничком јужнословенском језику.

У науци о словенским језицима јако је наглашавана, и још има својих присталица, теорија о поступном преливању једнога словенскога језика у други, о ланцу словенских језика који су тесно везани један с другим помоћу прелазних дијалеката на границама своје области. Ти погранични дијалекти, који се налазе и формирају на додирним тачкама два суседна словенска језика, по тој теорији, имају бар у главном, неке особине заједничке и с једном и с другом језичком целином. Та теорија је, dakле, прелазним дијалектима дала особену важност и значај при груписању језика, и она ће нас овде занимати тим више што је нарочито примењивана на јужнословенске језике, и што је у тој језичкој групи тражено највише потврде за њу. Из тих разлога овде је важно истаћи питање шта представљају прелазни дијалекти у ствари, како их ваља схватити, да ли они, при груписању словенских језика могу имати ону важност која им се горњом теоријом придаје.

По схватању горње теорије, као што је већ поменуто, прелазни дијалекти су говори који су постали на границама двеју језичких области које се додирују, и који имају заједничке црте и једне и друге стране. Такво схватање прелазних дијалеката није нетачно у колико само констатује један спољашњи факт, не улазећи никада дубље у испитивање унутрашњег

стања ствари, у историју постанка оваквих говора.

Прелазни говори, међутим, кад се узме у обзор начин њиховог формирања, никако се не смеју разумети као дијалекти који су постали органским путем, на основу унутрашњег развитка својих црта, по својим законима. Напротив, они постају механичком мешавином црта домаћих и страних, њихов организам који се развијао у једном правцу, под утицајем страних језичких особина споља, декомпонује се и разрива. У таквих дијалеката стоје језичке црте примљене са стране и домаће једна поред друге невезане, ни у каквој сагласности са правцем дотадашњег њиховог развитка, и они никако нису ланчана веза која је органски поникла између два суседна језика, и која би се имала схватити као преливање, нијансирање, прелаз једнога језика у други.

Овакви дијалекти, због такве своје природе, не могу се никако употребити при груписању чланова једне језичке фамилије, они су ту без значаја. Груписање језика мора се вршити, као синтеза резултата добивених испитивањем њихове историје, по историјској њиховој вези, оно мора имати историјску подлогу, ако хоћемо да буде и принципски тачно и корисно. При груписању језика мора се водити рачуна о историјској вези између језика, и главна пажња обратити на везе између језика које су постале органским, унутрашњим развитком. Заједничке црте које могу имати два језика, могу, при груписању, имати принципске важности само ако су оне и органски њихове, ако су постале из њих самих.

Јер како би се друкчије могла извршити подела јужнословенских језика на групе, па да не изгубимо из вида све оно што је истински важно у њиховој историји?

По теорији прелазних дијалеката који се поступно преливају један у други, ми бисмо, у овој области, имали да замислимо известан број црта словеначкога језика које су, у дијалектима који су ближи српском језику, сличније и ближе истим цртама српскога језика, и, исто тако, те црте у говорима на граници између српскога и бугарскога језика, сличне истим бугарским цртама, итд., и да се то све развило једно из другога. Ни на једној црти, ма коју да

узмемо, не бисмо могли констатовати ту постулатност и то ниансирање, јер се језик у таквом облику и не развија.

Груписати јужнословенске говоре по том начелу, значи груписати их с обзиром на данашње њихово стање, — и то би била друга нетачност оваквога поступка. Све црте једнога језика резултати су посебног развитка његовог на основу ранијих тековина из заједнице, и стога се оне морају поредити по своме историјском пореклу, ако хоћемо да добијемо тачну слику о месту једнога језика међу осталима њему сроднима.

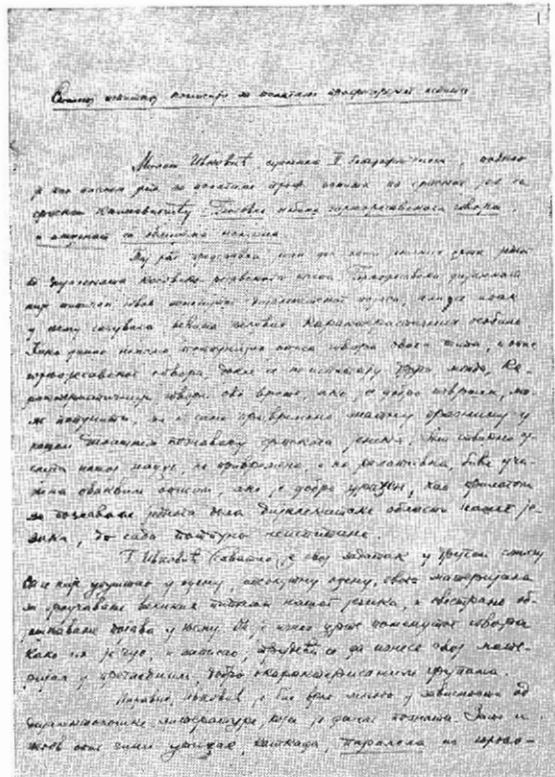
Јужнословенски језици дају се по својој историјској вези, без икаквога обзира на прелазне дијалекте, свести на један заједнички јужнословенски језик у даљејој прошлости. Тај заједнички језик имао је, по свој прилици, још пре досељења Јужних Словена диспозиције за цепање на две групе, које су тако одвојено и сишле у крајеве у којима се сада налазе: једну, ста-рословенско-бугарску, и другу, српско-словеначку, са минималним разликама, од којих бисмо могли најјаче истакнути третирање заједничко индоевропског т' и Ѹ'. Источна група имала је ту шт и жд, док је западна развила ћ и Ѣ у свима ниансама од ч до умекшанога ћ, и од Ѣ до ѡ. Источна група је, сем тога, врло добро чувала старе полуокале и назалне вокале, кроз дужи низ времена свога заједничкога живота, док је западна српско-словеначка група у том погледу била прогресивнија, и у својој заједници развила још и извесне морфолошке црте заједничке (нпр. наст. =га у зам. у ген. =сг, и =мо у 1. л. пр. пл.). Из тих група добијена су, затим, један од другога оцепљена данашња четири јужнословенска језика.

Милош Ивковић

3.

Задатак предан
у 2 часа по подне
10. I. 1911. J. Скерлић

На главно је питање кандидат добро одговорио. Развијање мисли иде природно и течно. Иако је по нешто изнесено сумарно, иако је по неко тврђење аподиктичнији него што би смело бити према данашњем стању наше науке, крупнијих нетачности

Комисијска оцена Ивковићевог домаћег писменог рада „Гласовне особине горњоресавскога говора и акценат са облицима номина“.

нема. Истина, и обрадом, исто тако као и садржајем одговора кандидатова, — ја сам задовољан.

Александар Белић

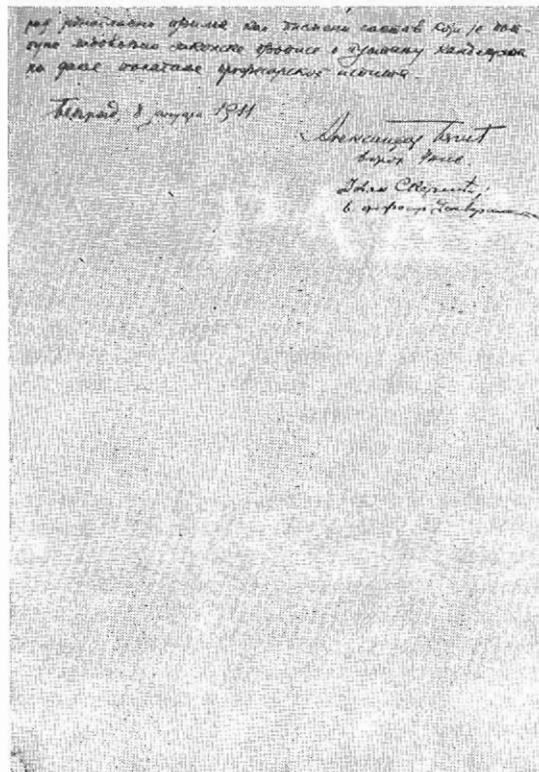
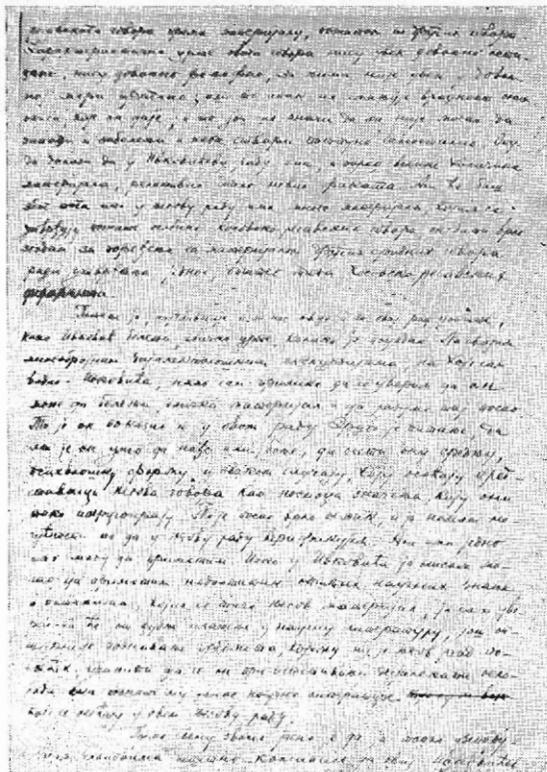
Ј. Скерлић

[Писано Белићевом руком, а Скерлић је само потписао].

— О појму приређености и подређености у реченици, са паралелним расматрањем употребе знакова интерпункције у подређеним и приређеним реченицама.

Предавање, држано на професорском испиту 17. јануара 1911.¹⁰

До сада сте, у науци о реченици, учили распознавати просту реченицу, и њен склоп, — она је, као што знate, састављена из подмета и прирока; затим сте учили разгранату реченицу, реченицу која, сем

Judgement of the commission of Ivković's written home work »Glasovne Osobine Gornjoresavskog Govora i Akcent sa Oblicima Nomina« (Vocal Characteristics of the Upper Resava Idiom and the Accent with the Forms of Nomina).

подмета и прирока, има и додатак подмету и прироку, и њиховим додатцима; последњих часова упознали сте се донекле и са сложеном реченицом, и учили сте да је она састављена из више простих или разгранатих реченица, и вежбали сте се да у сложеној реченици распознајете и одважјате реченице из којих је она, сложена реченица, састављена.

Данас ћемо ини мало даље, и разгледаћемо како су састављене сложене реченице.

Сложене реченице могу бити састављене на два начина: или по односу приређености, или по односу подређености.

Шта је то однос приређености у реченици? И шта је то однос подређености?

Ствар је доста проста, и ко буде добро пазио и разумео ово што ћу сад говорити, схватиће доцније лако и сав онај разнолики сплет у коме се појављују сложене реченице.

Као што смо, при подели реченица уопште, пошли од њенога најпростијега облика, од просте реченице, па дошли до разграниче, па најзад нашли и сложену реченицу, и видели да у свих реченица основу чини прста реченица, тј. подмет и прирок, тако ћемо и сад поћи од просте реченице, тј. од подмета и прирока.

Познато вам је да је подмет део реченице о коме се нешто казује у реченици, и учили сте да је прирок део реченице који о подмету нешто исказује. И тако је увек. Прирок увек нешто исказује о подмету, или казује радњу коју подмет врши, или стање у коме се подмет налази; прирок, дакле, увек објашњава подмет, он је увек подређен подмету, и, као што сте учили пре краткога времена, прирок, из тога разлога, мора и да се слаже с подметом, да мења свој облик према подмету. А то је зато што он подмету подређен, што

он према подмету стоји у односу подређености.

Однос подређености је, дакле, однос прирока према подмету, и све у реченици стоји у таквом истом односу као што стоји прирок према подмету, све то стоји такође у односу подређености.

Да пођемо даље.

Казали смо да је прирок подређен подмету зато што га објашњава. Прећимо сада на разгранату реченицу, и погледајмо да ли ћемо у њој између додатака с једне, и подмета и прирока с друге стране, наћи сличан однос. Пр. Добар ђак марљиво учи своју лекцију сваки дан.

За подмет ђак и за прирок учи знамо већ у каквом су односу. Али да ли је атрибут добар подређен подмету ђак? Наравно, јер га објашњава. Исто тако су прироку подређени сви његови додаци, јер га објашњавају. Марљиво учи објашњава како учи; лекцију учи показује шта учи; сваки дан показује кад учи, итд. Свуда ту, дакле, имамо однос подређености између додатака према оним реченичним деловима којима су долати.

Научили смо шта је подређеност у реченици, али још нисмо видели шта је приређеност. Ако нам је јасно ово до сада, лако ће нам бити да утврдимо и оно што је у реченици приређено: све оно што не објашњава ни подмет ни прирок, ни њихове додатке, стоји у односу приређености у реченици.

На пример: *Марко трчи и виче*. У тој реченици имамо подмет *Марко*, затим један прирок *трчи*, и други прирок *виче*. Оба прирока, разуме се, подређена су подмету *Марко*, али они нису између себе у односу подређености, јер један другога ништа не објашњава. Они сваки за себе објашњавају подмет, али један за другога не казује ништа. Кад реченици *Марко трчи* додамо још и овај други прирок *виче*, тада нам се тиме не казује ни како трчи *Марко*, ни кад, ни где, ни зашто. Исто тако, прирок *трчи* не казује за прирок *виче* ни како виче, ни где виче, ни кад, ни зашто. За такав однос велимо да је однос приређености, а за ова два прирока кажемо да су између себе приређени.

Не морају само прироци између себе бити приређени. То могу бити сви једнаки реченични делови између себе. На пример

два подмета: *Марко и Петар трче*. Атрибути: *Лепи и широки Дунав*. Предмети: *Срби* су му давали сено, јечам и новаца. Додатци за место: *По улицама, по дућанима, по гостионицама* ври народ. Додатци за време: *Он је одлазио у село недељом, празником и о феријама*. Итд. Између себе су, дакле, једнаки реченични делови увек приређени.

У истим оваквим односима, у односу приређености или у односу подређености, могу стајати и оне реченице које састављају једну сложену реченицу.

Пр. *Земља је тврда, а небо је високо*. Како стоје ове две реченице једна према другој? Да ли реченица *Небо је високо* објашњава штогод реченицу *Земља је тврда*, или обратно, да ли реченица *Земља је тврда* објашњава у чему реченицу *Небо је високо*? Не. Свака од ових реченица има свој засебан, самосталан смисао, оне се узајамно нимало не објашњавају, оне једна према другој нису у односу подређености, него у односу приређености. Такве реченице називамо приређеним реченицама, а сложену реченицу, састављену на такав начин, називајемо сложеном по односу приређености.

Али у реченици *Видећемо ко је вера, коју ћемо сад разгледати*, однос није више однос приређености, јер реченица ко је вера објашњава реченицу видећемо, онаказује нешто за њен прирок, казује предмет који је радњом прирока прве реченице обухваћен; она је, дакле, подређена првој реченици. За овакве сложене реченице рећи ћемо да су састављене по односу подређености. Овде ваља само да запамтимо још и ово: оне реченице које објашњавају, зову се подређене реченице, а реченица чији се један део објашњава зове се главна реченица према оној која је објашњава.

Подређених реченица може бити онолико врста колико има у разгранатој реченици делова. Подређена реченица може према главној реченици стајати не само као ова коју смо сад разгледали, као предмет, него може и као атрибут, ако објашњава коју именицу из главне реченице; може стајати као додатак за место, као додатак за време, као додатак за начин, као додатак за узрок, као њен подмет, или као прирок.

Примери:

Стаде на гори која је са истока граду.

Он је увек где су људи на окупу.

Док двапут петао не запева, три пута ћеш ме се одрећи.

Ти ниси тако несрећан како ми се чини.

Биће благословени сви људи зато што си послушао глас мој.

Ко брзо суди, брзо се и каје.

Бог је који је створио све.

Врло је важно знати све ово због тога, што ћемо, знајући ово, знати и то како ћемо употребљавати знаке интерпункције. Интерпункција такође мора водити рачуна баш о овим односима приређености и подређености. Знаци интерпункције никад се неће ставити онде где постоји чврста веза, дакле где је однос подређености, него ће се употребљавати тамо где подређено-

сти нема, где је однос приређености. Између подмета и прирока није потребан знак, јер су та два дела реченице чврсто везана један за други. Исто тако нећемо стављати знак између додатка и онога дела реченице којем је он додатак.

Запету ћемо стављати у реченици ако између поједињих реченичних делова има односа приређености: између више подмета, између више прирока, између више атрибуата, итд. (Изнети примере.)

Из истога разлога, знаком ћемо раздвати и приређене реченице, на пр.:

Корен јој је од сувога злата, а гране су јој дробнога бисера.

Али подређену реченицу нећемо одважати знаком од њене главне, напр. (Навести примере.)

Ипак има случајева кад ће се и подређена одвајати запетом од главне, и то: кад *год је подређена испред главне*, а то је зато што је ... [Остали део текста недостаје].

БИБЛИОГРАФИЈА МИЛОША ИВКОВИЋА

A. Посебна издања

1. Неколико дијалектолошких напомена о „Пјеванији“ Симе Милутиновића. П. О.: Извештај Приватне гимназије проф. В. Зделара за 1908/1909. годину. Београд, стр. 40—46; 8°.
2. Фолклорно-дијалектолошки прилози. П. О.: Просветни гласник, 1909, св. јуни—август, стр. 601—609; 8°.
3. Српска граматика за I разред средњих школа. Београд, Геца Кон, 1911, стр. (6)+56+(1); 8°.
4. Српска граматика за I разред средњих школа. Београд, Геца Кон, 1919, стр. 56; 8°.
5. Српска граматика за I разред средњих школа. Београд, Геца Кон, 1920; друго издање, стр. 56; 8°; треће издање 1921. године; четврто издање 1925. године.
6. Српска читанка за први разред средњих школа. Саставио Милош Ивковић. Београд, Геца Кон, 1911, стр. (4)+165; 8°.
7. Српска читанка за I разред средњих школа. Саставио Милош Ивковић; друго издање. Београд, Геца Кон, 1912, стр. 168; 8°; треће издање 1914. године; четврто и пето издање 1919. године; шесто, седмо и осмо издање 1920. године, стр. 160; 8°; девето и десето издање 1921. године, стр. 160; 8°.
8. Српска читанка за први разред средњих школа. Једанаесто издање. Београд (у заједници са др В. Јовановићем). Геца Кон, 1923. године, стр. 223; 8°.
Дванаесто издање, Београд, Геца Кон, 1923. године.
Тринаесто издање, Београд, Геца Кон, 1924. године.
Четрнаесто издање, Београд, Геца Кон, 1925. године.
Петнаесто издање, Београд, Геца Кон, 1927. године.
9. Српска читанка за други разред средњих школа (у заједници са др В. Јовановићем). Београд, Геца Кон, 1913. године, стр. 256; 8°.
Друго издање. Београд, Геца Кон, 1919. године.
Треће издање. Београд, Геца Кон, 1920. године.
Четврто издање. Београд, Геца Кон, 1922 године.
Пето издање. Београд, Геца Кон, 1923. године.

- Шесто издање. Београд, Геца Кон, 1924. године.
- Седмо издање Београд, Геца Кон, 1926. године.
- Осмо издање. Београд, Геца Кон, 1928. године.
10. Српска читанка за трећи разред средњих школа (у заједници са др В. Јовановићем). Београд, Геца Кон, 1913. године, стр. 256; Друго издање. Београд, Геца Кон, 1919. године.
- Треће издање. Београд, Геца Кон, 1920. године.
- Четврто издање. Београд, Геца Кон, 1922. године.
- Пето издање. Београд, Геца Кон, 1923. године.
- Шесто издање. Београд, Геца Кон, 1925. године.
- Седмо издање. Београд, Геца Кон, 1927. године.
11. Српска читанка за четврти разред средњих школа (у заједници са др В. Јовановићем). Београд, Геца Кон, 1913. године, стр. 266; 8°.
- Друго издање. Београд, Геца Кон, 1919. године.
- Треће издање. Београд, Геца Кон, 1920. године.
- Четврто издање. Београд, Геца Кон, 1923. године.
- Пето издање. Београд, Геца Кон, 1924. године.
- Шесто издање. Београд, Геца Кон, 1926. године.
- Седмо издање. Београд, Геца Кон, 1927. године.
12. Један чакавски изговор (Проучавање помоћу вештачког непца). Београд, (Штампа Државне штампарије), 1921. године, стр. 8; 8°.

Б. Прилози у периодичној штампи

1. Зашто није било, нити има, критике у српској књижевности, као у неким величим књижевностима? — Ред, 1894, I, 29, 1—3.
2. Снохватице Змајовине. Свеска III. Сремски Карловци. Српска манастирска штампарија, 1900. — Slovenka (Трст), 1901, V, 2, 47—48.
* Оцена.
3. Цртице од Светозара Ђоровића. Мала библиотека, свеска 17 и 18. У Mostarу, 1901. Издање и штампа књижарнице Пахера и Кисића. — Slovenka, 1901, V, 5, 133—134.
* Оцена.
4. Јован Илић. — Slovenka, 1901, V, 6, 164.
* Некролог.
5. „Горски вијенац“ у словенском преводу Рајка Перушека. — Српски књижевни гласник, 1908, XX/10, 770—775.
* Оцена превода дела: Петар Петровић Његош, Горски вијенац.
6. Станко Враз и мајска Српска народна скупштина. — Српски књижевни гласник, 1908, XX/10, 793—794.
* О питању: да ли је Станко Враз учествовао на Српској народној скупштини у Сремским Карловцима I. V 1848. године.
7. Slovenske novele in povesti. I. dio. Uredio Dr Fran Pešić (Izd. Matica Hrvatska u Zagrebu, 1907. Tisak Dioničke tiskare). — Српски књижевни гласник, 1909, XXII/10, 795—797.
* Оцена.
8. Prethodni izveštaj o izučavanju hrvatske glagolske književnosti. Napisao Ivan Milčetić (Ljetopis Jugoslavenske Akademije Znanosti i Umjetnosti za god. 1908. u Zagrebu, 1909). — Српски књижевни гласник, 1909, XXIII/6, 469—473.
* Оцена.
9. Ignat Đordić i Antun Kanižlić. Studije o baroku u gašoj književnosti. Napisao Dr Dragutin Prohaska. U Zagrebu, 1909. — Српски књижевни гласник, 1910, XXIV/4, 308—310.
* Оцена.
10. La chute du v dans les parlers de la Macédoine occidentale. — Revue des études slaves (Paris), tom II, 1922, page 80—85.
* О губљењу в у западним македонским говорима.
11. О натпису на окову рuke Св. Јована Претече у Сиени. — Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор, 1931, XI, 154.
* Са текстом натписа вероватно о Светом Сави у катедрали Свете Марије у Сиени.

ПРЕВОДИ СА СТРАНИХ ЈЕЗИКА

A. Посебна издања

С руског језика

1. Достојевски, Фјодор Михаилович: *Младић*. Београд, 1905 (и латиницом), 1955, 1967, 1970, 1975.
2. Достојевски, Фјодор Михаилович: *Момче*. Београд, 1933, књ. 1—3.

Б. Прилози у периодичној штампи

С немачког језика

1. Ворђе Брандес: Шекспиров „Цар Лир“. — Коло (Београд), 1901, књ. II, св. 9, 539—543; св. 10, 605—611.
2. Херман Бар: О критици. — Коло, 1901, књ. II, св. 12, 736—742.

3. Ђорђе Брандес: *Хамлет и Офелија*. — Коло, 1902, књ. III, св. 2, 113—116.
4. Ђорђе Брандес: *Јаго у „Отелу“*. — Коло, 1902, књ. IV, св. 3—4, 203—207.
5. Ђернстерне Ђернсон. — Коло, 1902, књ. IV, св. 12, 730—735.
6. Милан Решетар: *Гундулићева метрика. Архив за словенску филологију*, 1903. — Просветни гласник, 1903, XXIV, св. 5, 593—602.
7. Хајнрих Хајне: *Флорентинске ноћи*. — Српски књижевни гласник, 1904, бр. 86 (XII, 8); бр. 87 (XIII, 1) и бр. 89—92 (XIII, 3—6).
8. Aleksandar Belić: *Der Stokavische Dialekt von Milan Rešetar. Mit zwei Karten*. Wien, 1907. II. О. — Просветни гласник, 1909, XXX, 6, 491—503.
* Превод Белићеве оцене Решетареве студије.

Са словеначког језика

9. Млада словеначка лирика (*Из „Слована“*. I, св. 1). — Коло, 1902, књ. IV, св. 11, 671—679.

В. Превод Ивковићевих радова на
Брајеву азбуку

1. Čitanica za I razred gimnazije (у сарадњи са dr V. Jovanovićem). Zemun (б. г.). I deo, str. 84; II deo, str. 93; III deo, str. 86; IV deo, str. 86; V deo, str. 90; VI deo, str. 77; VII deo, str. 71.
2. Čitanica za II razred gimnazije (у сарадњи са dr V. Jovanovićem). Zemun (б. г.). I deo, str. 82; II deo, str. 78; III deo, str. 82; IV deo, str. 78; V deo, str. 86; VI deo, str. 91; VII deo, str. 79; VIII deo, str. 94; IX deo, str. 78; X deo, str. 83.

3. Čitanica za III razred gimnazije (у сарадњи са dr V. Jovanovićem). Zemun (б. г.). I deo, str. 160; II deo, str. 153; III deo, str. 156.
4. Čitanica za IV razred gimnazije (у сарадњи са dr V. Jovanovićem). Zemun (б. г.). I deo, str. 137; II deo, str. 138; III deo, str. 140.

Г. Литература о Милошу Ивковићу

1. Благојевић, Десимир: *Југословенски класици. Дела Доситеја Обрадовића, Продановића [Прерадовића] и Милутина Ускоковића. Корисне едиције „Народног дела“*. Пред значајним популарисањем наших писаца. — Правда, 1932, XXVIII, 108, 7.
* О издањима: Милутин М. Ускоковић, Дела. Предговор Бранка Лазаревића. — Доситеј Обрадовић, Дела. Предговор Миливоја Павловића. Редактор Милош Ивковић. — Петар Прерадовић, Дела.
2. Грчић, Јован: *Хајнеове „Florentinische Nächte“ у српском преводу*. — Бранково коло, 1904, X, 49, 1604—1605.
* Оцена превода.
3. Мирковић, Никола: (*Тридесетосмо*) XXXVIII коло Српске књижевне задруге. — Српски књижевни гласник, НС, 1934, XLIII/5, 272—273.
* О избору издатих дела, посебно о делата: Вукова књига, у редакцији Милоша Ивковића. — Светолик П. Ранковић, Сеоска учитељица. — Вељко Петровић, Приповетке. — Велimir Живојиновић Масука, Стихови.
4. Николић, Милоје Р.: *Ивковић, Милош*. — Лексикон писаца Југославије II. Матица српска, Нови Сад, 1979, 502.
* Кратка биографска белешка.
5. Поповић, Душан: *Ивковић Милош*. — Народна енциклопедија српско-хрватско-словеначка II. Загреб, 1926, 12.
* Кратка биографска белешка.

НА ПОМЕНЕ

¹ Сви до сада набројани документи налазе се у Државном архиву Србије, у фонду Министарства просвете Ф. 3—12/1911.

² О Ивковићеву успеху као ћака може по служити његова следећа молба:

Господину Ректору Велике Школе

Учтivo молим Г. Ректора да пред Савет Философског Факултета изволи изнети моју пријаву за Вукову стипендију.

Уписан сам у V семестар VII групе наука Философског Факултета. Приложена уверења показују да сам с одликом положио посебни испит из Историје Српске Књижевности; да сам марљиво радио у семинарима предмете који су ми били прошле године стручни.

Молби прилажем и уверење од Суда општине београдске да сам без родитеља и без икакве материјалне помоћи.

18. октобра 1903. год. Милош Ивковић
Београд слуш. фил. III год.

[На полеђини:]
ВШБр. 3745
20. X 1903.

Нема родитеља и не плаћа порезу.
Просечан успех учења 5 (одличан).
У седници Акад. Управе од 17. ов. м. изабран је за државног благодејанца.

18. децем. 1903.
Београд

Ректор
Вел. школе
Dr Јеко

Ово доказује да Ивковић није био добар ученик само у Великој школи него и у средњој школи.

³ Из Ивковићеве пријаве за упис у II семестар, ВШ Ф В-201/1902, поред осталога, виде се и ови подаци: очево име и презиме — пок.

Сима Ивковић, поручник у пензији; вероисповед: православна; држављанин: аустроугарски и штићеник српске државе; стан: Скадарска ул. бр. 28.

Ово наводи на закључак да је Милош Ивковић, вероватно, по завршетку Велике школе затражио и добио отпуст из аустроугарског држављанства, и тек онда затражио и добио спрско.

⁴ (ДАС) Министарство просвете, ПБр. 413/1911.

⁵ Исто, Ф. 3—12/1911.

⁶ Исто, Ф. 3—12/1911.

⁷ Исто, Ф. 3—12/1911.

⁸ Исто, Ф. 45—85/1911. и штампани текст дипломе.

⁹ Исто, Ф. 3—12/1911.

¹⁰ Исто, Ф. 3—12/1911.

STATE EXAMINATION OF MILOŠ IVKOVIĆ

Miloje R. Nikolić

Miloš Ivković was born on May 3, 1880 in Osijek where he finished elementary school, while he went to high school in the towns where his father was in service.

When his parents died Ivković came to Serbia and after he served his time he enrolled in the Faculty of Arts and Sciences of the University (Velika Škola) in Belgrade. Since he had no means of support he served in well-to-do families or delivered milk until 1903 when, being an excellent and poor student, he got the scholarship »Vuk Stefanović-Karađžić«. At the end of his studies he gathered the material from Resava idioms for the need of the Ethnographic Committee of the Serbian Royal Academy.

The first Ivković's post was in the private high school of professor Zdelar and afterwards he became assistant-teacher in the Second Belgrade High School. On this post he sat for state examination to become teacher. The commission, which was formed to examine the candidate, had as members these professors of the Belgrade

University as well: Aleksandar Belić, Jovan Skerlić, Stanoje Stanojević and Miloš Trivunac. On the occasion of the examination Ivković proved, both in writing and orally, that he had completely mastered the material foreseen for this examination, because he also made use of the literature written in foreign languages, which he learnt as a student. After he passed the state examination Ivković was nominated teacher of secondary school. He spent the school year 1911/1912 in France for advanced studies. Ivković terminated his teaching career as professor of the Faculty of Arts and Sciences in Skopje and then he went to diplomatic service.

In Thessalonica Ivković published and edited the periodical »Srpski Glasnik« and in Skopje »Stara Srbija«. In Belgrade he participated in the founding of the review »Prilozi za Književnost, Jezik, Istoriju i Folklor« (Contributions to Literature, Language, History and Folklore) and worked together on it.

Ivković died in Beograd on May 14, 1950